

РЕФЛЕКСИВНІ РЕЗУЛЬТАТИВИ В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Наталія Щербій. Рефлексивні результати в польській та українській мовах.

У статті охарактеризовано статус зворотних дієслів у мовознавстві. Наведено різні підходи до розуміння рефлексивних результативів у сучасному мовознавстві. Визначено обсяг рефлексивних результативів, які охоплюють частину ментальних предикатів, фактивних предикатів, предикатів фізичного стану та предикатів інтервалу. Досліджено специфічні семантичні ознаки рефлексивних результативів у польській та українській мовах. Проаналізовано вживання рефлексивних результативів у сучасних польських та українських художніх текстах.

Ключові слова: рефлексивний результатив, ментальні предикати, фактивні предикати, предикати інтервалу, суб'єкт, об'єкт.

Наталья Щербий. Рефлексивные результаты в польском и украинском языках.

В статье охарактеризован статус возвратных глаголов в языкознании. Приведены различные подходы к пониманию рефлексивных результатов в современном языкознании. Определен объем рефлексивных результатов, который охватывает ментальные предикаты, фактивные предикаты, предикаты физического состояния и предикаты интервала. Рассмотрены семантические особенности рефлексивных результатов в польском и украинском языках. Проанализировано употребление рефлексивных результатов в современных польских и украинских художественных текстах.

Ключевые слова: рефлексивный результатив, ментальные предикаты, фактивные предикаты, предикаты интервала, субъект, объект.

Natalia Shcherbii. Reflexive resultative in Ukrainian and Polish languages.

The article investigates the status of the „reflexive verb” in linguistics. The article deals with different approaches to identify the notice of reflexive resultative in modern linguistics. The paper describes the dimensions of reflexive resultative, which includes mental predicates, factual predicates and interval predicates. The paper is devoted to the semantic aspect of reflexive resultative in Polish and Ukrainian languages. The results of this comparison with examples from the modern Polish and Ukrainian literature are presented in the article.

Key words: reflexive resultative, mental predicates, factual predicates, interval predicates, subject, object.

Статус категорії зворотності в мовознавстві залишається дискусійним. Рефлексиви – це дієслова зі зворотним значенням, які виражають особливий тип однореферентності, а саме: повне або часткове співпадіння об'єкта дії з суб'єктом [9, с. 241]. Як відомо, у польській мові рефлексивні дієслова утворюються шляхом приєднання до дієслова займенника *się*, що набув ознак десемантизації, але має вільну позицію в реченні, на відміну від української мови, в якій до перехідних дієслів додають постфікс *-ся*, який втратив своє колишнє займенникове значення і злився з дієсловом. Об'єднують ці дієслова двох мов структурна однотипність – наявність формального показника займенника *się* / постфікса *-ся* – і неперехідність, тобто несумісність зі спрямуванням дії на зовнішній об'єкт [8, с. 92]; для них характерна семантична багатоплановість.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в польському та українському мовознавстві немає достатньо систематичного опрацювання теорії зворотних дієслів. У інших слов'янських мовах (російській, чеській) наука про зворотні дієслова входить фундаментальною частиною до загального вчення про дієслівну систему. Зіставно-типологічні дослідження категорії зворотності здійсненні з оперттям на польську й російську, польську і чеську, польську й англійську мови, проте в цьому аспекті на ґрунті польської та української мов вона не вивчалась, чим і зумовлена актуальність проблеми.

Мета статті: описати та зіставити рефлексивні результати польської та української мов.

Завдання: визначити статус рефлексивних конструкцій у сучасному мовознавстві; дослідити специфічні семантичні ознаки рефлексивних результативів у польській та українській мовах; проаналізувати їхнє вживання в сучасних художніх текстах.

Рефлексивні результати позначають реакцію на дію якоїсь причини, яка реалізується в постаті стану, процесу чи іншого результату. Особливістю цієї групи є можливість кореляції обох форм – активної і зворотної, проте зворотні дієслова не повною мірою відповідають початковому поняттю зворотності. Суб'єктом дії таких дієслів може виступати тільки істота, суб'єкт, нерідко виражений особовим іменником зі значенням причини, факту чи явища. Якщо суб'єкт неособовий,

то такі дієслова варто зараховувати до об'єктних декаузативів. Польська дослідниця К. Wilczewska „czasowniki rezultatywne” вважає одним з найпродуктивніших класів зворотних дієслів у польській мові [11, с. 54–60], що й підтверджено проаналізованими нами дієсловами. І. Вихованець та К. Городенська вважають, що результативний дієслівний рід формують одновидові дієслова доконаного виду, які утворилися від дієслів конкретної фізичної дії зі значенням ‘створення чого-небудь’, причому в ньому результативне значення невіддільне від кількісного, нагромаджувального [3, с. 241]. В. Виноградов дієслова зі значенням ‘зміни у внутрішньому стані суб'єкта, почуття внутрішнього переживання’ зараховує до „загальнозворотних”. Ю. Князев, досліджуючи рефлексив у слов'янських мовах, не виділяє в окрему групу дієслова з таким значенням [4, с. 258–268].

Рефлексивні результати охоплюють частину ментальних предикатів, предикатів фізичного стану та предикатів інтервалу. Дієслова на позначення психічних процесів і станів входять до складу ментальних предикатів, які номінують явище ширше, ніж саме мислення, що трактується як „процес опосередкованого й узагальненого відображення людиною предметів та явищ об'єктивної дійсності в їх істотних зв'язках і відношеннях” [6, с. 156]. З цих позицій предикати психіки передають значення психічних процесів (емоційно-вольових та пізнавальних), психічних станів (уваги, настрою, натхнення) та психічних властивостей (темпераменту, характеру, здібностей), з яких ментальні предикати номінують лише частину [5, с. 33].

До ментальних предикатів, які передають психічні процеси, маємо зарахувати дієслова з семантикою віри, розуміння, судження, уяви, пам'яті, надії, припущення, оцінки, ментального ставлення, процесу мислення та інтелектуальної діяльності, що вказують на дії, метою яких є досягнення інтелектуального результату (оволодіння необхідними для суб'єкта знаннями, вміннями, навичками та рішеннями): *aktywizować się, doskonalić się (w czym), emancypować się, godzić się, zamyślić się, rozpytać się, biurokratyzować się, chrystianizować się, demoralizować się, przekonać się, dogadać się, feminizować się, spolonizować się, przekonać się, ucywilizować się, upewnić się, utrzymać się (przy czym), uzależnić się, wkopać się, pasjonować się, interesować się, ciekawić się, zastanowić się // відмовлятися, погоджуватися, сподіватися, зворушитися, активізуватися, дізнаватися, переконатися, впевнитися, загартовуватися, задуматися, здогадатися, замислитися, цікавитися, зміцнюватися, зруйнуватися, зосередитися, зорієнтуватися.*

Проаналізуємо речення *Gdy Natalia odeszła, najbardziej nie mógł **pogodzić się** z tym, że następnego dnia życie toczyło się dalej. Jak gdyby nigdy nic* (J. L. Wiśniewski), в якому виділене дієслово характеризує процес мислення, сприйняття та аналізу з узагальненою оцінкою суб'єктом-особою об'єкта, де висновок постає як результат роздумів суб'єкта над об'єктом. У тексті *Zresztą – co ma wspólnego opis chałupy, obrazków i lasu do tego, co tam w głowie, do książek? Pewnie znowu redakcja „Stylu” dostanie list: „Po waszym artykule **przekonałam się**, że Gretkowska jest normalna, i sięgłam po jej książkę”.* *Oglupianie głupich* (M. Gretkowska) – суб'єкт мислення, врахувавши уявлення, знання та інформацію про об'єкт, оцінивши ситуацію, дійшов певного результату і зробив висновок про об'єкт. // *Галя ступала на жорстку білими туфлями на високому підборі, і та жорстка зовсім не перешкоджала їй: сонце світило їй просто у вічі. Мружилася й милувалася на купчасті хмари, одна рука її стискала білу сумочку, а друга вільно ходила біля тіла. Інколи заточувалася й балансувала вільною рукою, наче **сподівалася**, що от-от її підтримає на тому схилі чиясь сильна рука* (В. Шевчук) – суб'єкт судження внаслідок психічного процесу виражає припущення і віру в те, що об'єкт здійснить іншу дію по відношенню до нього самого; *Ця книга була така груба, що її навіть важко було втримати в одній руці. На першій сторінці намальовано було звичайний ятір, який наставляють у річці на рибу, і більше нічого, але, перегорнувши цю сторінку, можна було натрапити на текст, який змушував **задуматися**, чи варто продовжувати гортати книгу* (Ю. Винничук) – суб'єкт завдяки своїм інтелектуальним здібностям здійснив над об'єктом дію, яка означає процес мислення, з метою досягнення певного потенційного результату.

Рефлексивні результати охоплюють частину предикатів фізичного і психічного стану. Фізичний і психічний стани характеризуються в першу чергу тим, що сферою їх розповсюдження є „внутрішній світ” людини, оцінка стану експерієнсивом відбувається начебто із середини. Диференціювати і розмежувати емоційний, психологічний, фізіологічний, фізичний стани та виокремити їх нерідко доволі складно. Значення слів, що позначають ці емоційні стани мовця, відчуває лише сам носій-експерієнсив, тому що вони відбуваються в тілі живої людини, проте ці

стани мають зовнішні вияви (міміка, голос), тобто вони дають змогу спостерігати за результатами. Семантика емоційних, фактивних предикатів, так званих емотивів, зумовлена суб'єктно-модальним відношенням мовця до відтворюваних ним у реченні фрагментів дійсності. В основі дії таких предикатів лежать викликані певною ситуацією знання, які є результатом сприйняття і осмислення інформації про об'єкт [7, с. 106].

До предикатів фізичного і психічного станів належать такі дієслова: *cieszyć się, denerwować się, gnębić się, gryźć się, kłopotać się, krępować się, mylić się, nasrożyć się, niecierpliwic się, nudzić się, obrazić się, odstręczyć się, odurzać się, oswoić się (z czym), ocucić się, ośmielic się, pohatować się, powodować się (czym), przerazić się, przywiązać się (do kogo), przyzwyczaić się, radować się, rozczarować się, rozgoryczyć się, rozkrochmalic się, rozochocić się, rozplomienic się, roztkliwic się, roztrząść się, rozzuchwalić się, rozżalic się, skonfundować się, skupić się, stropić się, tworzyć się, utacniać się (w czym), upajać się, uprzedzić się, (do kogo, do czego), uspokoić się, wstydzic się, wzruszyć się, zaciętrzewic się, zadowolic się, zaperzyć się, zaprzętać się, zasmucic się, zawahać się, złościć się, zmieszać się, żenować się // *нервуватися, мішитися, клопотатися, нудитися, насторожуватися, гризтися, остерігатися, насмілитися, розчаруватися, розчулитися, жалитися, соромитися, засмутитися, образитися, освоїтися, стриматися, прив'язатися, призвичаїтися, лякатися, переконатися, радуватися, пишатися, заспокоїтися, впевнитися, задовольнитися, сумніватися, вагатися, зорієнтуватися, насмілюватися, наважуватися, опиратися, знітитися, бентежитися, хвилюватися, тривожитися, сердитися, розчаровуватися.**

Проаналізуємо наступні приклади: *...nie dłużej niż dwa lata cieszył się tronem bazyleusów samozwańczy cesarz Baldwin, konał w długich męczarniach na dnie głębokiego wąwozu, gdzie go jak psa lub padlinę ciśnięto na rozkaz króla bułgarskiego Jana, wprzód mu uciął ręce i nogi, w bitwie z Wołochami poległ drugi przywódca zachodnich grabieżców i gwałcicieli...* (J. Andrzejewski) – виділене дієслово є засобом експлікації внутрішнього стану людини, проте супроводжується, очевидно, й зовнішніми мімічними проявами і виражає емоційний стан суб'єкта (радість, щастя), що є результатом сприйняття знань, фактів про об'єкт. *Cóż to za system zwierciadlany — on we mnie się przeglądał, ja w nim — i tak, snując na cudzy rachunek marzenia, dochodziliśmy do zamysłów, których żaden z nas nie ośmieliłby się przeczytać za swoje* (W. Gombrowicz) – виділене дієслово є предикатом фізичного стану, семантичне значення якого зумовлене певними уявленнями і знаннями суб'єкта про об'єкт дії, тобто є результатом осмислення цієї інформації. // *Містка доісторична тиша зависла у кімнаті. Віктор на хвилю злякався, а потім почав кричати, мовляв, не пхайся своїми лапами у моє особисте життя, ти хочеш, щоб я був вічно нещасливим, ти зробила мене таким!* (С. Процюк) – суб'єкт-особа внаслідок певних причин, явищ, інформації піддався епістемічній емоції страху, результатом чого виник емоційний внутрішній процес; *Я не насмілювався підвести очей, почувачись винним. А тітка перекинулася кішкою, пронизливо нявкнула і стрибнула на стіл, впившись кігтями у газетний лист. Писок тицьнувся в лотерею, а відтак, лоскотячи пишними вусами паперове поле, побіг по таблиці. Коли я наважился зирнути на тітку, вона вже сиділа на стільці у своїй звичайній подобі, тільки форми тіла її втратили чіткість, розпливлися по краю стола, буцім виліплені з тіста, яке підійшло та, піднявши віко діжжі, перевалилося через вінця* (В. Дрозд) – два виділені дієслова є синонімами зі значенням 'відважуватися, осмілюватися на якийсь вчинок, на якусь дію' [1], в основі яких лежить невпевненість щодо можливої дії як результат пережитих раніше відчуттів та емоцій, переосмислення знань про об'єкт.

Для прояснення значення конструції необхідним є аналіз принаймні мінімального контексту: *Nie wiem, dlaczego się rozzłościles. Elżbieta zareagowała tak, jak zareagowałby każdy normalny człowiek* (H. Krall) – виділений рефлексивний результатив зі значенням емоційного стану виражає дію, яка є результатом впливу на суб'єкт фактивної емоції злості і спричинена певними подіями, явищами чи знаннями про об'єкт дії. // *Він не мучився сумнівами, не надломлював свого здоров'я ваганнями й пошуками якоїсь прихованої істини* (Ю. Мушкетик) – в основі виділеного рефлексивного результативу зі значенням психофізіологічного стану лежить лексема *мука*, яка передає душевні страждання, сумніви й вагання щодо об'єкту дії, причиною цих страждань є певні знання про об'єкт дії.

Великим класом рефлексивних результативів є дієслова, що означають процеси, які виражаються в ситуаційних, фізіологічних, характеристичних змінах суб'єкта-носія. Зовнішньою причиною таких змін можуть бути свідомі людські дії: *przeistoczyć się, rozbestwić się, rozkleić się,*

odmłodzić się, poprawić się, zarumienić się, nabawić się (choroby), przekabacić się, przeziębic się, rozbalamucić się, rozbestwić się, zmienić się, spaść się, rozpic się, deklasować się, rozpogodzić się, odrodzić się, oduczyć się, ogładzić się, rozpróżniać się, rozpuć się, rozruszać się, rozpytać się, demoralizować się, deprawować się, uodpornić się, upodobnić się, wzmocnić się zahartować się, zasepić się, zdyskwalifikować się, zdeterminować się, zmarnować się, znużyć się, zrehabilitować się, zrobić się (kim lub jakim) // rozklei się, змінитися, поправитися, зачервонитися, розпogоджуватися, спастися, ослабитися, простудитися, розлінитися, уподібнитися, загартовуватися, зачепитися, зробитися кимось або чимось, отямитися, відродитися, відучитися, перетворитися, баламутитися, морочитися, розрушитися, зміцнюватися, зруйнуватися.

Проаналізуємо приклади з художньої літератури: *Zmieniając się ze sztandarowego publicysty rampersów w prywatnego pisarza, dokonał pełnej hipokryzji cenzury na swoim życiu* (M. Gretkowska) – в основі семантичного значення виділеного предиката фізичного стану лежить процес внутрішнього перетворення, зміни фізіологічних і характеристичних рис суб'єкт-експеріенса під впливом певних зовнішніх і внутрішніх причин. // *A всі оці негаразди — це у нас тимчасово, ось трохи полегає, і дружина моя зміниться. Буде така, як раніше. Вона ж мене любить, ну безперечно любить* (Л. Костенко) – значення виділеного результату вказує на фізичну і характеристичну реакцію організму на зовнішні прояви.

До рефлексивних результативів слід зарахувати дієслова зі значенням фізичних властивостей, які виражаються за допомогою експерименту, досвіду, самовільному випадку: *brudzić się, wysuwać się, plamić się, zachlapać się, zamazać się // забруднюватися, вимазуватися, маститися, плямитися.* У наведених прикладах *W ogóle tak chodzi z łapami do góry, nie chcąc niczego w tym bajzlu tknąć, pobrudzić się Polską* (M. Gretkowska) // ...із тусклими, мов перемитий, алюмінієвий армійський посуд лицями, серед газетних інтелектуалів, всезнайкуватих горожан, жив і бруднився незмивно, мов доторкнувшись до зумисне підкладених, посипаних спецпорошком, провокаторських грошей, – бруднився так, що мусив перепірнати час, щоб відмитись, щоб спробувати, принаймні, змити поміченість у теплих спогадах, вигадках, та клейма огрошівленої цивілізації вросли в шкіру (Є. Пашковський) – суб'єкт-носії зовнішньої ознаки піддався фізіологічній властивості, яка відбулася внаслідок самовільного випадку чи експерименту.

Окрему групу становлять результативні дієслова зі значенням 'нешасливий випадок'. Важливу роль відіграє контекст, в якому повинен бути акцент на те, що дія відбулася випадково, без волі на це суб'єкта, якщо навпаки, то такі дієслова варто зараховувати до власне-рефлексивних зі значенням 'факт самогубства': *skaleczyć się, zabić się, zczadzić się, potopić się, sparzyć się, roztrzaskać się, zatruć się, potluc się, rąbnąć się, uderzyć się, udławić się, udusić się, ukuć się, zaciąć się, zranić się, dusić się, ciachnąć się, chlasnąć się // покалічитися, втопитися, врізатися, задушитися, поранитися, побитися, вбитися, обпектися, розтпоцитися, отруїтися, вдаритися, порізатися.* Порівняймо: – *Bardzo przeproszam, zablądziłam, zgubiłam się. Miałam wypadek,jechałam drogą na Kłodzko i nagle wpadłam do rowu, uderzyłam się. Sądziłam, że dobrze będzie, jak znajdę kogoś...* (О. Токарчук) – виділене дієслово означає фізичний процес, якому піддався суб'єкт-носії, як результат нещасного випадку, випадковості, внаслідок чого суб'єкт отримав зовнішні ушкодження. // *Тієї ж ночі після тої звістки на чернігівській дорозі розбився це один журналіст, машиною врізався у дерево* (Л. Костенко) – нещасний випадок призвів до фізичного процесу, внаслідок якого суб'єкт отримав смертельні тілесні ушкодження як результат дії.

До рефлексивних результативів зараховуємо й частину предикатів інтервалу, а саме квантитативних [2, с. 139–140], які означають ітеративний (багаторазовий), тривалий перебіг дій і станів, які описують звички, поведінку і способи побуту. Такі дієслова утворюються за допомогою різноманітних префіксів. Н. Копецзна називає їх терміном *intensiva czasownikowe* [10, с. 286].

Квантитативність як вияв сили дії виражена інтенсивністю, зокрема як недостатні, помірні, достатні та надмірні дії. Кількість дії контамінує в межах кратності та інтенсивності [2, с. 141]. Достатня інтенсивність виражена мультиплікативними предикатами різних типів за допомогою префікса *na- / na- + się / -ся* й предикатами руху та дії за допомогою префіксів *ob- / ob-* (просторове значення), *wy / wy-* (цілісно-результативне). Як стверджують І. Вихованець і К. Городенська, найвиразніше результативне значення мають дієслова конкретної фізичної дії зі значенням створення чого-небудь за допомогою префікса *na- / na-*, причому в нього результативне значення невіддільне від кількісного, нагромаджувального [3, с. 241]: *jeść – najeść się, objeść się, wyjeść się;*

gadać – nagadać się, wygadać się; opowiadać – naopowiadać się; pracować – napracować się, spracować się // їсти – наїстися, об'їстися; працювати – напрацюватися, спрацюватися; говорити – наговоритися; плакати – наплакатися.

Проаналізуємо: *Może dlatego, że tyle się o nim naczytałem, wydało mi się takie znajome* (R. Karusiński) – виділене дієслово виражає значення достатньої інтенсивності, яка є наслідком багатократної повторюваної дії, результатом якої є досягнення певної мети; *Jeszcze się nie najadłeś, nie nalykałeś?* (T. Różewicz) – виділені рефлексивні результати мають значення „zjeść (zjadać) czegoś dużo, do syta, do zaspokojenia głodu; nasycić się (nasycać się) ” і „, łykając szybko, raz po raz, wypić, zjeść dużą ilość czegoś” [12], тобто є результатом тривалого, кількісного процесу, метою якого було досягти відчуття достатності. У наведених нижче прикладах *Напишишь і побачивши, що ще дуже рано, він узяв чемодана й поволік його за високі тюльпани в густу траву* (Ю. Мушкетик); *Здавалося, що нею заросло все небо й земля, млілося в очах, судом стискала горло, і він тільки тепер відчув, які терпкі були грушки, що їх наївся* (В. Шевчук) – виділені дієслова означають результат тривалого перебігу процесів, внаслідок яких було досягнуто відчуття достатності.

Подібно трактуються дієслова дії та стану з префіксом *do-* / *do-* + *się* / *-ся*. Очевидно, попри цілісно-результативну дію, за допомогою цього префікса виражається ще й семантика надмірності дії з позитивною конотацією: *dodzwonić się, dokształcić się, dopatrzeć się, dołuc się, domyślić się, dosłużyć się, dobić się // dodzwonитися, дочекатися, догадатися, довчитися*. Порівняймо: *Raczej liczyli na to i stwarzali takie warunki, abym domyślił się, że ustalony wcześniej model współpracy jest już nieaktualny. I żeby sam powiedział: wyjeżdżam* (R. Karusiński) – цілісно-результативна семантика виділеного дієслова зумовлена інтенсивністю і тривалістю процесу мислення над об'єктом дії. *Ida patrzy w jego twarz uważnie, doszukując się tam wyjaśnienia: uśmiech będzie znaczył, że to taki żart, poważna mina, iż jest po prostu ekscentryczny, może też ma kłopoty z pamięcią, może z powodu wieku, choć nie wygląda na zniechęconego staruszka* (O. Tokarczuk) – виділене дієслово характеризується тривалістю, інтенсивністю та ретельністю процесу мислення, який суб'єкт вчиняє над об'єктом, результатом такого процесу буде зовнішній вияв емоційного стану суб'єкта. В наведеному реченні *Hi, przedczucia – були: przedczucia nigdy nie заводять, to tylko цілеспрямована сила нашого „хочу!” перебуває їхній голос, заважає дослухатися* (Л. Костенко) – виділене дієслово означає фізіологічний і мислиневий процес з тривалою та інтенсивною дією. Крім позитивної конотації, дієслова з префіксом *do-* / *do-* + *się* / *-ся* можуть мати і негативну конотацію, яка характерна тільки для дієслів української мови: *догратися, добазікатися, дострибатися, досміятися: – Чула моя душа, що тут не обійдеться без чепе, – знову гуде Тритузний. – За таким фруктом треба було в сто очей дивитись, а ми йому: ось на „Дон-Кіхота” читай, скоро Матюшу в „Мартині Борулі” гратимеш... От і догнались...* (О. Гончар) – семантика дії виділеного дієслова пов'язана з тривалістю та інтенсивністю виконання фізичного процесу, результат такої дії мав негативний характер.

Отже, рефлексивні результати є одним з продуктивних семантичних класів дієслів польської та української мов. Рефлексивні результати охоплюють частину ментальних предикатів, предикатів фізичного стану та предикатів інтервалу. Суб'єктом дії може виступати істота або сам суб'єкт, виражений особовим іменником. Ментальні предикати відносяться до психічних, мисленневих процесів та інтелектуальної діяльності, що вказує на створення інтелектуального результату (*godzić się, przekonać się, zastanowić się // відмовлятися, погоджуватися, сподіватися*). Предикати фізичного і психічного станів розповсюджуються на внутрішні процеси (*cieszyć się, obrazić się, denerwować się // радуватися, пишатися, сумніватися*). До рефлексивних результативів зараховуємо й частину предикатів інтервалу, а саме квантитативних, які означають ітеративний (багаторазовий), тривалий перебіг дій і станів (*jeść – najęść się, objeść się, wyjeść się // говорити – наговоритися; плакати – наплакатися*). Особливістю польської мови, на відміну від української, є можливість дієслів з префіксом *do-* + *się* виражати тільки позитивну конотацію.

Література

1. Академічний тлумачний словник української мови / Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/navazhuvatysja>
2. Барчук В. М. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис: Монографія / В. М. Барчук. – Івано-Франківськ: Сімик, 2011. – 416 с.

3. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. грамат. укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; за ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во „Пulsари”, 2004. – 398 с.
4. Князев Ю. П. Грамматическая семантика: Русский язык в типологической перспективе / Ю.П. Кнезев. – М.: Языки славянских культур, 2007. – 704 с.
5. Магас Н. М. Ментальні предикати в системі семантичних компонентів речення / Н. М. Магас // Предикат у структурі речення: монографія / за ред. акад. НАПН України В. І. Кононенка. – Київ – Івано-Франківськ – Варшава, 2010. – С. 31–51.
6. Максименко С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко, В. О. Соловієнко. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.
7. Мудрак Я. В. Фактивні предикати в семантичній структурі речення / Я. В. Мудрак // Предикат у структурі речення: монографія / за ред. акад. НАПН України В. І. Кононенка. – Київ – Івано-Франківськ – Варшава, 2010. – С. 101–125.
8. Соколова С. О. Дієслова з постфіксом *-ся* як граматична проблема / С. О. Соколова // Мовознавчий вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. – 2009. – Вип. 8. – С. 92–99.
9. Теория функциональной грамматики. Персональность. Залоговость [Текст] // А. В. Бондарко, Т. В. Булыгина, Н. Б. Вахтин и др.; редкол.: А. В. Бондарко (отв. ред.) и др.; АН СССР, Ин-т лингв. исслед. – СПб.: Наука. – С.-Петербург. отд-ние, 1991. – 369 с.
10. Koneczna H. Od zdań podmiotowych do bezpodmiotowych / H. Koneczna // „Poradnik językowy”. – 1955. – S. 281–292.
11. Wilczewska K. Czasowniki zwrotne we współczesnej polszczyźnie / K. Wilczewska. – Toruń: PWN, 1966. – 171 s.
12. Uniwersalny słownik języka polskiego. Wersja 1.0 / pod red. S. Dubisza. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004.